

interfecto a) & Esau primogenita pollicitus b; & Saul filium occidere sub juramento volens c, quod exaggetat Chryl. d & Jephthe e de quo idem g quanto magis Deum, qui nihil temere jurare potest f Jurare Dominum notat Ambrosius g, qui jurare videtur, quia Sacramenti eum sui ponere non potest, & solus fecerat jurat, quia saltem non potest, inquit Augull. h. Adde solum tantum fecerit non jurare, quia non immodice irascitur. Ut idcirco oportet: statim præsertim juramento abstinere.

Si intravit in requiem meam. Hier. si veniens, Paraphrases addit, in requiem sancti spiritus mei. Græce est *requiem*, & secum alios dicitur, quod patrum refert. Offendimus Pl. 88, i particulari, si adhiberi juramenti præcipue execratoris & imprecatoris, atque per apostrophen sine reverentiam tubintelligi, si hoc accidit, se vel se mibi veniat. Quod valet ad exprimentam voluntatem, ne contingat quod quam juramento negatur futurum. Saltem constat eam particulam negationis ulum habere. In Epist. ad Hebr. x interpretes Syrus per negationem reddidit sententiam: & Paulus I ipse per eandem explicavit; quibus autem juravit non intrare in requiem istius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Requiem suam intelligit Deus terram promissam, & in ea templum ubi & peregrinans populus tandem conquiesceret, & ipse qui terram populo paraverat, defrensus etiam quodammodo peregrinatus, in ea confisteret fixa in sede, & fabricato ac festo coeleteret per otium a populo. In Pl. 13. m David vocans Deum, canit, surge Domine in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tua. Hebr. fortitudinis tua. Paulus accuratè persequitur anagogen de introitu in requiem & fabricatum coelestem civitatis septus capitibus; & 4. Epist. ad Hebr. jubens timere, ne propter incredulitatem excludamur, & repudiatum Evangelium, & deoque bonum nuncium ac promissionem, quam præfigurabat promissa illa terra; adhortans etiam ut festinè ingredi in eandem requiem, multò meliorem requie fabricati, quod celebratur in memoria peractæ creationis; & requie terre promissæ, quoniam adhuc hodie alia requies promittitur verbis David in isto Pl. post tantum temporis, quo qui crederentur, in dictam terram sunt ingressi. Affinitatem habet comminatio illa n; Dico autem quod nemo civitatem illorum, qui vocati sunt, gustabit eam meam; Favet etiam non nihil quod antea recitavimus ex Galatino de Rabenu Haccados. Valde tremendam sententiam istam vocat Gregorius; intentio cordis aure percipiendam tanto eam minus sentiamus in examine, quanto formidolosius nunc audimus in predicatione, Regine Valthi Ahsuerus Rex iratus est, regnoque privavit, quod ad illius iratum convivium tenuisset.

Autem operis imperfecti q requiem de qua hic agitur ait esse Christum ipsum, in quo quietat & sabbatizet, ostendit ab universo opere mundi, non diligens illum, neque ea que in se sunt r. Cyrillus Alexandrinus illos qui Christi sermonem deus comedenda carne, ac bibendo sanguine durum vocantes, abierunt retro, etiam cum illo non ambulabant r, similes facit ipsi Hebr. quorum nunc mentio fit, ut quemadmodum quia ire quo vocabantur, noluerunt, redire meritis iusti sunt, sic discipuli illi, quoniam æternæ sibi vitæ propostam viam, qua in regnum cœlorum per venire possent, incredulitate sua contempserunt, retrò abierunt, & ambulare cum Domino sua morositate recusaverunt. Ad dictam requiem ipsemet Dux & via est, qui requiescit quem adumbravit Josue, introducens populum in requiem promissæ terræ, ut philosophantur ex analogia cum Josue, Clemens u Alexandr. v, Chrysostr. y, Rupertus e, Origenes a, Aug. b, Theodoret. c, & alii. Dicit quilibet anime iustæ d; convertente anima mea in requiem tuam? & e, hanc requiem meam in sanctum faculi; & f, in omnibus requiem quæstivi, sed quia non inveni, in hereditate Domini morabor, ac rediens spiritus ad eam qui dedit illum.

Jacobus de Valentia errorem populi Hebr. in deserto per annos quadraginta, quia noluit intrare in terram promissam, & narorum ex eo, qui Duce Josue, & Caleb tunc ingressi, satis aptè accommodat ad plurimos Judæos, qui credere Christo renuerunt, & per annos quadraginta expectati ad potentiam, à Romano exercitu extructi, vel dissipati sunt, exultantem tum à terræ, tum à patriæ coelestis, Offendit præterea servatæ legis præmium solum per te terram promissam non fuisse; quoniam aliæ regiones ab idolatris habitatæ multo meliores erant: nec privasse Deus Moïsem & Aaron viros iustos, ingressu il-

Alius: & D. de clarat se longe e. cellentiorē desiderare. Quomodo etiam censuit cuncta interiora hæc bona esse vana: ex antiquis R. Moïse Abenaimon doctis prophetas, & sapientes non desideraverunt Messiam, ut dominarentur super orbem, neque ut haberent potestatem in gentibus, neque ad comedendum & bibendum, neque ad delicias & voluptates; sed ut vacarent in lege & sapientia, & facerent t. habere vitam scilicet futuram; atque illo tempore reputandas divitias veli terram, & non fore occupationem in Israel, nisi ad sciendum Dominum: tuncque futuros sapientes magno, qui sciunt verba clausa, & obicura, & attingant scientiam sui Creatoris, ut dicitur apud Esaiam; h quia tunc replet a erit terra scientia Domini, sicut aqua maris operientes. Plura idem Valentia in eadem sententiam tractatu proprio contra Judæos, demonstrans sub typo terræ Chanaan coelestem beatitudinem per se promissam fuisse, & hunc esse finem legis, & hominis spiritualis.

Videtur Deus ipse apud Jeremiam x argumentari ex comparatione minorum & majorum, hoc pacto: invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio: vadit ad requiem suam Israel: hoc est, ut explanant Paraphrases Chaldaus, Lyranus, Ricketius, Vatablus, Clarus, & noster Castro: populus ille qui valeserat in deserto ex communi litrage, invenit gratiam apud Deum, qui Dux præibat cum columna nubis & ignis, ut requiescere illum faceret in terra, quam patribus ejus promiserat, & non invenit eandem gratiam populus fidelis ductorem Dei filium Christum, qui introducat eum in terram viventium Ecclesiam, æternæque felicitatis, in requiem æternitatis: Sic loquitur Auctor, licet Apocryphus, libri quarti Eldar, ex quo Ecclesia usurpat nonnulla in officio dicitur. Ego Eldar, ait ille, præceptam ac cepi à Domino in monte Oreb, ut irem ad Israel: ad quos quomodo venirem, reproboverunt me, & respulerunt mandatum Domini (sic hic supra, nolite obdurare corda vestra sicut in inspiratione, &c.) Ideoque vobis dico gentes, qui audistis, & intelligistis Expectate Passorem vestrum: requiem æternitatis dabit vobis, [hinc illud opinor pro defunctis, ut & ex sequentibus, sequem æternam dona eis Domine, & lux perpetua luceat eis] quoniam in proximo regi ille, qui in fine seculi adventerit. Parari estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis, fugite umbram faculi hujus [bonorum & felicitatis temporalis] accipite juvenilitatem gloriam vestra (hoc & aliqua ex his sequuntur usurpatam ferri tertia Pentecostes in introitu Missæ.) Ego restor palam Salvatorem meum, Commendatum donum accipite, & juveniamini, gratias agentes ei, qui vos ad celestia regna vocavit, & c. Postremo vide apud Agyuanus distinctionem de triplici reque, iustorum à labore culpa; contemplativam, à labore vitæ activæ: beatorum, à labore omnis miseris. Sessionem promittit Deus in requie opulenta m: & morientibus in Domino, regem à laboribus suis n. Ceterum abruptè, cumque apopossem terminatus Psalmus innuit loquentis indignationem Dei contra peccatores, maxime incredulos, atque acerbiter mali, quod iussile comminatur,

PSALMUS NONAGESIMUS QUINTUS.

Canticum ipsi David. Quando domus edificabatur post captivitatem.

- 1 Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.
- 2 Cantate Domino, & benedicite nomini ejus: annunciate de die in diem salutare ejus.
- 3 Annunciate inter Gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.
- 4 Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis super omnes deos.
- 5 Quoniam omnes dii Gentium dæmonia, Domonum autem caelos fecit.
- 6 Confessio, & pulchritudo in conspectu ejus, sanctorum, & magnificentia in sanctificatione ejus.

7 Afferte

- 7 Afferte Domino patris Gentium, afferte Domino gloriam, & honorem.
- 8 Afferte Domino gloriam nominis ejus. Tollite hostias, & introite in atria ejus g. adorate Dominum in atrio sancto ejus, Commoveatur à facie ejus universa terra: 10. dicite in Gentibus, quia Dominus regnavit. Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur, judicabit populos in æquitate.
- 11 Latentur caeli, & exultet terra, commoveatur mare, & pleniudo ejus: 12. gaudebit campi, & omnia, quæ in eis sunt.
- 13 Tunc exultabunt omnia ligna silvarum: 14. à facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

Titulus, & Argumentum.

Vers. 1.) Canticum ipsi David.

Quando domus edificabatur post captivitatem.

Dicunt aliqui Græci *δευκάτης* & *εὐχαίης*, & Latini *in titulo apud Hebræos*. Postponunt etiam quidam prima verba (Canticum ipsi David) nonnulli habent *re David ipsius David*: alii *domus* & *re David* & *laus canticum ipsi canticum* est: in aliis *quod dicitur*, aut *quod dicitur edificabatur* in præterito in post. dicitur, aut in plus quam perfecto. Basilio, seu Theodoro minus assentior, neq; Davidem, neque qui primi Prophetam hanc interpretati sunt, hunc titulum scripsisse, sed alium quempiam, qui mentem psalmi superflue tenus aperiret, de illis, qui à Babylone redierunt, ac Templum requificaverunt. In Bibliis etiam correctis notatur post titulum, *laus ex 1. Paralip. cap. 15. libi, sicut & in 2. Reg. cap. 6. narratur arce translatio, quam David fecit de domo Obededom in tabernaculum domi tunc constructum* præterea in cap. 15. eadem primi libri Paralipomenon recitatur, & canticum totum istum psalmum scribitur post 104. b ab Asaph, & fratris ejus, illo ipso die translate arce. Quia vero post captivitatem Babylonicam restaurato, prodit historia Eldar, Levitas filios Asaph in cymbalis stetit, ut laudarent Deum per manum David regis Israel, & concinuerit in hymnis, & confessione Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordis ejus, quod est initium Pl. 104. quem cantatum diximus in translatione arce facta à David, quom hoc nostro, verisimile est tunc quoq; ambo decantatos. Idem præterea factum in dedicatione Salomonici Templi significat secundus liber Paralip. 4. Ita ut hi psalmi peculiariter simili argumento destinati. Sequitur vero etiam compositos esse à Davide, ut revera omnes ipsum composuisse probabilior opinio est, & ipsi à nobis indicata, & in dicat psalmos per manus David appellari, quos ipse cantari præcepit, & ut Paralipomenis recitatur, sicut neq; quod attinet ad 104. & ad 117. quia ut Ambulensis f. notat, sæpe eadem res variis modo scribitur: ita ut credi possit Eldram Auctorem Paralipomenon alio modo inseruisse psalmos, quom fuit in Palæstina, & respicere David eos composuit; quomvis in sententia nihil discrepans continetur. Lege quæ dixi ad pl. 17. Origenes ad Africanum scribens, hoc inter alia exemplo docet, eadem istdem pene verbis à diversis Prophetis scribi. Hinc præterea fit, non habere vim Hieron. argumentum, quod quom eo. facit quid dicitur Hieron. nempe quia in p. incipio psalmi vocatur *Canticum novum*, non pertinet ad redificationem Templi, quæ contigit ab ædificatione prima, omisso prioris tempore, quo David scripsit psalmum annis 450. eo autem tempore non erat ullus David psalmus *canticum novum*, & tamen ejusdem psalmi cantati sunt. Nam ipsemet psalmus, qui præcipit cantari *canticum novum*, est *novum canticum*. Non etiam valet quod idem Lyranus

A subdit, in hoc psal. præcipi, ut *annunciatur inter Gentes gloria Dei*; nec enim idcirco sequitur admissio Gentiles ad redificationem Templi, quom potius repulsi dicantur: quoniam hoc solum est invitare ad celebrandum nomen Dei per universum orbem; sicut sanè celebris etiam postea fuit fama redificationis Templi apud Gentiles, eoq; nonnulli ex iis religionis causâ, vel visendi studio venerant. Postremo ferri non debet, quod repetit, appositum titulum ab aliquo expostore secundum imaginationem suam, litteram hujus psalmi ad ædificium Templi post reditum de Babylonia; captivitate applicans.

Quod attinet ad argumentum, placet quod idem Auctor confert R. Salomonem, & alios Judæos, de futuro alio Templo sub Messia interpretantes. Quom verò exponit de spirituali Ecclesie Templo, ex vivis fidelium lapidibus collocandis in ædificio coelestis Jerusalem, incipit ut mysticum sentum, latentem in litterali de materiali, sive tabernaculo, quod extruxit David, sive Templo, quod ædificavit Salomon, & alii post captivitatem restaurantur. Id approbant psalm veteres, qui potissimum de posteriori Templi ædificatione meminerunt. Basilius, & Theodor, adumbratam in ea cadent salutem nostram, hinc contineri vaticinationem duplicis adventus Christi, & salutis Gentibus exiit. Euth. atq; Niceph. 161 præterea volunt analogicè de aluntæ humanitatis habitaculo, in quo Dei Filius post captivitatem illam habitavit, quia diabolus olim hominem captivaverat. Chrysol. nulla mentione facta de figura, seu typo, refert psal. totum ad Ecclesiam. Justin præterea non dubitat in Apologia sua secundâ ad Antonium Pium, psalm. hoc integro uti quom primo, & secundo, ut confirmet vaticinia de Christo; & iterum contra Tryphonem Judæum, Idem facit Euseb. in demonstratione Evangelicâ Latini æquè consentiant circa spirituale ac mysticum templum, quod iustus X nos & ex nobis composita Ecclesia, quam Christus ædificat, liberando à diaboli captivitate, & mortis, & peccati: pro tanto autem beneficio ad laudes, & oblationes offerendas Deo cunctos hic homines, ad inanimas etiam naturas invitari, & ad celebrandum Christi omnipotentem, & excellentiam in utroq; adventu. Explicat hunc titulum isto in egregio Augull. etiam in opere de Civitate Dei 1. differens de destructa idolatria, & ædificata vera religione per Christum, & quam Hermes prænuucia vit dolendo, prænuucia nostrum Prophetam gaudento, de medio tollendam idolatrorum. Idem in sermone 20. de verbis Apostolorum, explicans eundem titulum, scribit domum DEI celebrando ædificari, credendo fundari, sperando erigi, diligendo perfici, in fine seculi dedicari, prius latuisse sub captivitate dæmoniorum. Inter psalmos adhortatorios, & præceptivos Athanasius hunc enumerat: cani autem debet, si per captivitatem excisa sit domus Dei, ac denud ædificata, vel etiam si quis Domino canere quomodolibet cupiat: denique in eodem cum 22. 27. 28. percipi singula CHRISTI in nos, virtute passionis ipsius, collata beneficia. Frequenter Ecclesia hunc psalmum in officio Natalis Domini, Circumcisionis, Epiphaniæ, Trinitatis, de beata Maria, de sanctis mulieribus, de Dedicatione, de Inventione, & exaltatione Crucis, de Festo S. M. chaëlis.

- Vers. 1.) Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.
- Vers. 2.) Cantate Domino, & benedicite nomini ejus, annunciate de die in diem salutare ejus.
- Vers. 3.) Annunciate inter Gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

Novo canticum, id est, eleganti, & excellenti, insolito, & mirabili, jugi, & continuo, semper instaurando, & decantando, decantari vult Dominum, atque celebrari nomen ejus, non ab Hebræis tantum, à quibus jam religio colebatur, sed ab habitatoribus etiam universæ terræ, qui verum Iuum Dominum, ac Deum agnoscere, colere, laudare delibebant, & quos in agendo quotidianis, continuatque gratias pro eximio, ac novo beneficio, adjuutores adhibere cupit, nimirum pro salute ex inimicis per circuitum allata. Repetit verò desiderare se

Argumentum. Scelus my. ficus.

lib. 4. 2. 1. Cor. 2. 10. 16. 16. 16.

lib. 4. 2. 1. Cor. 2. 10. 16. 16. 16.

in cap. 1.

in ad Maro cellinum.

Scelus Ios.

præ-